

Arkadij Strugackij

Boris Strugackij

ŠEST ZÁPALEK

Přeložil Jaroslav Piskáček.

1

Inspektor odložil zápisník a řekl:

„Složitá záležitost, soudruhu Lemane. Opravdu složitá záležitost.“

„Nezdá se mi,“ namítl ředitel ústavu.

„Nezdá se vám?“

„Ne, nezdá. Podle mne je všechno jasné.“

Ředitel hovořil velmi stroze a pozorně si prohlížel prázdné vyasfaltované prostranství pod oknem. Už dávno ho bolelo za krkem a na prostranství se nedělo zhola nic zajímavého. Přesto neustále seděl s odvrácenou hlavou. Dával tím najevo svůj protest. Byl mladý a poněkud ješitný. Velmi dobře chápal, co má inspektor na mysli, ale nepokládal ho za kompetentního, aby se zmiňoval o této stránce věci. Inspektorova klidná vytrvalost ho dráždila. Jde do hloubky, myslel si zlostně. Všechno je jasné jako den – ale on jde do hloubky.

„Ale mně není všechno jasné,“ řekl inspektor.

Ředitel pokrčil rameny, podíval se na hodinky a vstal.

„Promiňte, soudruhu Rybnikove,“ řekl. „Mám za pět minut seminář. Tak jestli mě už nepotřebujete...“

„Prosím, soudruhu Lemane. Ale chtěl bych si promluvit ještě s tím... osobním laborantem. Gorčinskij... nebo tak nějak.“

„Ano, Gorčinskij. Ještě se nevrátil. Jakmile se vrátí, pošlu ho okamžitě za vámi.“

Ředitel kývl a opustil místnost. Inspektor se za ním díval přimhouřenýma očima. Trochu lehkomyšlný chlapec, pomyslel si. Nevadí, však na něj taky dojde.

Nejprve bylo důležité vyznat se v tom hlavním. Na první pohled se opravdu zdálo, že je všechno jasné. Inspektor Správy pro bezpečnost práce Rybníkov by se již nyní mohl pustit do „Případu Andreje Andrejeviče Komlina, přednosta fyzikálního oddělení Ústředního výzkumného ústavu činnosti mozku“. Andrej Andrejevič Komlin na sobě prováděl nebezpečné pokusy a teď už čtvrtý den leží na nemocničním lůžku v polospánku a poloblouznění, jeho ochmýřená kulatá hlava, pokrytá podivnými kruhovitými modřinami, mu bezvládně visí dozadu. Mluvit nemůže, lékaři mu dávají posilující prostředky a na konziliích často a zlověstně zaznívají slova: „Velmi silné nervové vyčerpání. Atrofie center paměti. Atrofie mluvicích a sluchových center...“

V Komlinově případě bylo inspektorovi jasné všechno, co mohlo zajímat Správu pro bezpečnost práce. Je zřejmé, že tu nejde o poruchu aparatury, nedbalé zacházení s ní, ani o nezkušenost pracovníků. Je zřejmé, že k porušení pravidel bezpečnosti – alespoň v obecně uznávaném smyslu – tady nedošlo. A konečně je zřejmé, že Komlin prováděl na sobě pokusy tajně a nikdo v celém ústavu o tom nevěděl, dokonce ani Alexandr Gorčinskij, „osobní“ Komlinův laborant, i když někteří pracovníci ústavu jsou v tomto směru naprosto odlišného názoru.

Inspektora zajímalo něco jiného. Nebyl totiž pouhým inspektorem. Jakýmsi čichem starého vědeckého pracovníka cítil, že za úryvkovitými údaji o Komlinově práci, které měl k dispozici, za podivným Komlinovým neštěstím se skrývá historie jakéhosi neobvyklého objevu, a když si v duchu probíral výpovědi pracovníků laboratoře, přesvědčoval se o tom stále víc.

Tři měsíce předtím, než došlo k neštěstí, dostala laboratoř nový přístroj. Byl to neutrinový generátor, přístroj pro výrobu a pokusnou aplikaci neutrinových paprsků. Od chvíle, kdy se ve fyzikální laboratoři objevil neutrinový generátor, začal se odvíjet řetěz událostí, jimž ti, kteří měli, nevěnovali včas pozornost, a to nakonec vedlo k velkému neštěstí.

Právě v té době svěřil Komlin s neskrývanou radostí práci na nedokončeném tématu svému zástupci, zavřel se v místnosti, kde byl instalován generátor, a začal se věnovat, jak prohlásil, přípravám série předběžných pokusů. To trvalo několik dní. Pak Komlin nečekaně opustil svou celu, vykonal jako obvykle vizitu v laboratoři,

udělil tři veřejné důtky, podepsal listiny a pověřil zástupce sepsáním pololetního výkazu. Nazítří se opět uzavřel v „neutriníku“, ale tentokrát vzal s sebou laboranta Alexandra Gorčinského.

Čím se tam zabývali, vyšlo najevo teprve přednedávnem, dva dny před nešťastným případem, kdy Komlin (společně s Gorčinským) pronesl pozoruhodnou přednášku o neutrinové akupunktúře, která „otřásla základy medicíny“. Ale už během oněch tří měsíců, co pracoval s generátorem, vzbudil Komlin třikrát pozornost svých spolupracovníků.

Začalo to tím, že si Andrej Andrejevič jednoho krásného dne oholil hlavu a objevil se v laboratoři v černé profesorské čepičce. Tento fakt sám o sobě by třeba nikomu neutkvěl v paměti, ale za hodinu vyrazil z „neutriníku“ rozcuchaný a bledý Gorčinskij, podle obrazného vyjádření kteréhosi pracovníka „nevnímá skříně“ a vrhl se k laboratorní lékárnice. Vytáhl z ní několik kapesních obvazů, stejnou rychlostí se vrátil do „neutriníku“ a přibouchl za sebou dveře. Přitom si jeden ze spolupracovníků stačil všimnout, že Andrej Andrejevič stojí u okénka, blýská holou lebku a pravou rukou si drží levé zápěstí. Levou ruku měl čímsi potřísněnou, nejspíš krví. Večer vyšli Komlin s Gorčinským potichoučku z „neutriníku“, a aniž se na koho podívali, zamířili rovnou k východu z laboratoře. Oba vypadali dost sklíčeně a Komlin měl levou ruku omotanou špinavým obvazem.

Lidem utkvělo v paměti ještě něco jiného. Měsíc po této příhodě potkal Komlina mladší vědecký pracovník Veděnějev večer v odlehlé aleji Modrého parku. Přednosta laboratoře seděl na lavičce s tlustou ošuntělou knihou na klíně a s očima upřenýma před sebe cosi polohlasně mumlal. Veděnějev pozdravil a sedl si vedle něho. Komlin okamžitě přestal mumlat a obrátil se k němu s krkem podivně strnulým. Oči měl „nějak zplesnivělé“ a Veděnějev měl chuť se okamžitě vzdálit. Avšak připadlo mu, že se nehodí tak najednou odcházet, a tak se zeptal:

„Čtete, Andreji Andrejeviči?“

„Čtu,“ řekl Komlin. „Š' Naj-an, Říční zátoky. Nesmírně zajímavé. Tady například...“

Mladý Veděnějev skoro vůbec neznal čínské klasiky a pocítil ještě větší rozpaky, avšak Komlin najednou zaklapl knihu, podal ji Veděnějevovi a požádal ho, aby ji nazdařbůh otevřel na některém

místě. Veděnějev mu s mírnými rozpaky vyhověl. Komlin pohlédl na stránku („jedinkrát, jenom mrkl“), pokývl a řekl: „Sledujte text.“

A začal svým obvyklým zvučným hlasem vypravovat o tom, jak se jakýsi Chu Jan-čo rozmáchl ocelovým karabáčem a vrhl se na jakéhosi Ch' Čchena a S' Paa a jak jakýsi Krátkotlapý Tygr Wang Jing a jeho manželka Zelená... Teprve nyní si Veděnějev uvědomil, že Komlin odříkává stránku nazpaměť. Přednosta laboratoře nevynechal jedinou řádku, nepopletl jediné jméno, odříkal všechno do slova a do písmene. Domluvil a zeptal se: „Byly tam chyby?“

Ohromený Veděnějev zavrtěl hlavou. Komlin se rozesmál, vzal mu knihu z rukou a odešel. Veděnějev nevěděl, co si má myslet. Vyprávěl o této příhodě některým ze svých přátel, ale ti mu poradili, aby požádal o vysvětlení samotného Komlina. Když se však Veděnějev zmínil o setkání v aleji, podíval se na něho Komlin s tak nelíčeným údivem, že Veděnějev zrozpačitěl a převedl řeč jinam. Nejpodivnější však vypadaly události, které se zběhly doslova několik hodin před neštěstím.

Toho večera Komlin, veselý a vtipný jako nikdy dřív, předváděl kouzla. Diváci byli čtyři: neoholený Alexandr Gorčinskij, zamilovaný do svého představeného, a mladičké laborantky Lena, Dusja a Kát'a, které se v laboratoři zdržely, aby dokončily přípravu schémat pro zítřejší práci. Kouzla byla pozoruhodná.

Pro začátek se Komlin nabídl, že někoho zhypnotizuje, ale všichni odmítli, a tak jim Andrej Andrejevič aspoň pověděl anekdotu o hypnotizéru a chirurgovi. Pak navrhl: „Lenočko, teď budu hádat, co schováš do zásuvky stolu.“ Ze tří schovaných předmětů uhodl dva, ale Dusja ho obvinila, že se díval. Komlin ujišťoval, že to není pravda, ale děvčata si ho začala dobírat, a tu Komlin prohlásil, že umí pohledem zhasit plamen. Dusja popadla krabičku zápalek, odběhla do kouta a škrtna. Zápalka se rozhořela, a najednou zhasla. Všichni užasli a překvapeně pohlédli na Komlina; stál s rukama zkříženýma na prsou a tvářil se jak profesionální iluzionista.

„To jsou ale plíce!“ pravila Dusja s obdivem. Komlin stál celých deset kroků od ní.

Komlin tedy navrhl, aby mu zavázali ústa šátkem. Když to provedli, Dusja znovu škrtna zápalkou – a zápalka opět zhasla.

„Snad nefoukáte nosem?“ zděsila se Dusja. Komlin strhl šátek, rozesmál se, chytil Dusju a roztančil se s ní valčíkovým krokem po místnosti.

Pak předvedl ještě dvě kouzla: pouštěl zápalky na zem, ale žádná z nich nepadala rovně dolů, ale nějak do strany, pokaždé se uchylovaly od vertikály vpravo pod poměrně velkým úhlem. „Zase foukáte,“ řekla Dusja pochybovačně. Komlin položil na stůl kousek wolframové spirálky a ta sebou legračně cukala, plazila se po stole, až spadla na zem. Všichni byli samozřejmě hrozně překvapeni a Gorčinskij začal na Komlina naléhat, ať prozradí, jak to dělá. Avšak Komlin najednou zvážněl a řekl, aby mu dali zpaměti znásobit několik vícemístných čísel.

„Šest set padesát čtyři krát dvě stě jedenatřicet krát šestnáct,“ pronesla Kát'a ostýchavě.

„Zapisujte,“ nařídil Komlin podivným, napjatým hlasem a začal diktovat: „Čtyři, osm, jedna...,“ tady se jeho hlas ztišil až k šepotu a Komlin rychle dokončil: „Sedm – jedna – čtyři – dva... Zprava doleva.“

Otočil se (dívky ohromilo, jak se najednou přihrbil, jako by povadl, a jeho postava byla rázem mnohem menší), unaveně se vrátil do „neutriníku“ a zamkl se tam. Gorčinskij se za ním chvíli znepokojeně díval a pak slavnostním hlasem oznámil, že to Andrej Andrejevič spočítal správně: přečtou-li se číslíce zprava doleva, vyjde výsledek – dva milióny čtyři sta sedmnáct tisíc sto osmdesát čtyři.

Dívky pracovaly do deseti a Gorčinskij jim pomáhal, ačkoli jeho pomoc za mnoho nestála. Komlin stále nevycházel. V deset hodin odešli domů a popřáli mu přes dveře dobrou noc. Ráno byl Komlin odvezen do nemocnice.

„Legálním“ výsledkem Komlinovy tříměsíční práce byla tedy „neutrinová akupunktura“ – léčebná metoda založená na ozařování mozku neutrinovými paprsky. Nová metoda sama o sobě byla velmi zajímavá, ale jakou spojitost s neutrinovou akupunkturou měla Komlinova poraněná ruka? A jeho mimořádná paměť? A kouzla se zápalkami, spirálkami a násobením zpaměti?

„Tajil to, přede všemi to tajil,“ mumlal inspektor. „Nebyl si jistý, nebo se bál, že by některému příteli ublížil? Složitá věc. Velmi podivná věc.“

Cvakl videofon. Na obrazovce se objevil obličej sekretářky.
„Promiňte, soudruhu Rybníkové. Je tady soudruh Gorčinskij a čeká, až ho zavoláte.“
„Ať jde dál,“ řekl inspektor.

2

Na prahu se objevila obrovitá postava v kostkované košili s vyhrnutými rukávy. Ze širokých ramen vyrůstal silný krk a na něm hlava porostlá hustými černými vlasy, mezi nimiž však probleskovala malá pleš (nebo snad dokonce dvě pleše, napadlo inspektora). Postava couvala do místnosti pozpátku. Než se nad tím inspektor jaksepatří pozastavil, majitel kostkované košile za neustálého couvání pronesl: „Prosím, Josife Petroviči,“ – a vpustil do pracovního ředitele. Pečlivě za sebou zavřel dveře, pomalu se otočil a lehce se uklonil. Obličej muže byl ozdoben krátkým, ale huňatým knírkem a působil dost nepříjemně. Byl to Alexandr Gorčinskij, Komlinův „osobní laborant“.

Ředitel usedl do křesla a mlčky se zadíval z okna. Gorčinskij se zastavil před inspektorem.

„No, prosím,“ prohodil inspektor.

„Děkuji,“ zahučel laborant a sedl si, opřel se dlaněmi o kolena a hleděl na inspektora šedýma rozzlobenýma očima.

„Gorčinskij?“ zeptal se inspektor.

„Ano, Gorčinskij. Alexandr Borisovič.“

„Těší mě. Rybníkov, inspektor SBP.“

„Těší mě-ě,“ pronesl Gorčinskij pomalu a zpěvavě.

„Komlinův osobní laborant?“

„Tenhle termín neznám. Laborant fyzikální laboratoře Ústředního výzkumného ústavu činnosti mozku.“

Inspektor zašilhal po řediteli. Zdálo se mu, že v koutcích jeho očí zachytil něco jako škodolibý úsměšek.

„Dobrá,“ řekl Rybníkov. „Na jakých problémech jste pracovali v posledních třech měsících?“

„Na problémech neutrinové akupunktury.“

„Podrobněji, prosím.“

„Byla sepsána zpráva,“ pronesl Gorčinskij s důrazem. „Tam je všechno uvedeno.“

„Přesto bych vás prosil – poněkud podrobněji,“ poznamenal inspektor naprosto klidně.

Několik okamžiků se na sebe upřeně dívali – inspektor rudl, Gorčinskij pohyboval knírky. Pak laborant přimhouřil oči.

„Jak račte,“ zahučel. „Když podrobněji, tak podrobněji. Zkoumali jsme účinek pokusných neutrinových paprsků na šedou a bílou kůru velkého mozku a zároveň i na organismus živočicha jako celku.“

Gorčinskij hovořil monotónně, bezvýrazně a zdálo se, že se v křesle dokonce zlehka pohupuje.

„Zároveň s fixací patologických a jiných změn organismu jako celku se provádělo měření intenzity činnosti, diferenčního dekrementu a křivek labiálnosti v různých tkáních, jakož i měření relativních kvantit neutroglobulinu a neutrostrominu...“

Inspektor se opřel o opěradlo křesla a zlostně si pomyslel: No, jen počkej... Ředitel se pořád díval z okna a nervózně bubnoval prsty do stolu.

„A řekněte mi, soudruhu Gorčinskij, co to máte s rukama?“ zeptal se inspektor znenadání. Měl obranu k smrti nerad. Raději útočil.

Gorčinskij sjel pohledem na své ruce ležící na postranních opěradlech křesla. Byly poškrábané, poseté modrými zacelenými šrámy. Laborant učinil pohyb, jako by je chtěl zastrčit do kapes, ale místo toho jen sevřel obrovité pěsti. „Poškrábala mě opice,“ procedil mezi zuby. „Ve viváriu.“

„Dělali jste pokusy jen se zvířaty?“

„Ano, já jsem dělal pokusy jen se zvířaty,“ odpověděl Gorčinskij s lehkým důrazem na slově „já“.

„Co se stalo Komlinovi před dvěma měsíci?“ útočil inspektor dál.

Gorčinskij pokrčil rameny. „Nepamatuju se.“

„Já vám to připomenu. Komlin se pořezal na ruce. Jak se to stalo?“

„Pořezal se – a tím to zvadlo!“ odsekl Gorčinskij hrubě.

„Alexandře Borisoviči!“ ozval se ředitel varovně.

„Zeptejte se jeho.“

Světlé, široce rozevřené inspektorovy oči se zúžily.

„Překvapujete mě, Gorčinskij,“ řekl pomalu. „Jste přesvědčen, že z vás chci vytáhnout něco, co by mohlo uškodit Komlinovi... nebo vám, nebo jiným vašim kolegům. A zatím je všechno mnohem jednodušší. Celá věc je v tom, že já nejsem specialista na centrální nervový systém. Jsem odborník v radiooptice. Nic víc. A nemám právo usuzovat podle vlastních dojmů. Tuhle práci mi nesvětili proto, abych fantazíroval, ale proto, abych věci dobře poznal.“

Inspektor se pohrdlivě ušklíbl a hodil zápisník na stůl.

„Budete mluvit?“

Rozhostilo se ticho. A ředitel najednou pochopil, v čem tkví síla toho rozvážného, houževnatého člověka. Zřejmě to pochopil i Gorčinskij, protože nakonec pronesl, aniž se na koho podíval:

„Co se chcete dovědět?“

„Co je to neutrinová akupunktura,“ řekl inspektor.

„To je myšlenka Andreje Andrejeviče,“ odpověděl Gorčinskij unaveně. „Ozařování některých úseků mozkové kůry neutrinovými paprsky způsobuje vznik... lépe řečeno... prudký vzrůst odolnosti organismu proti nejruznějším chemickým a biologickým jedům. Nakažení nebo otrávení psi se uzdravovali po dvou třech neutrinových injekcích. To je určitá obdoba akupunktury – čínského způsobu terapie vbodáváním jehel. Odtud i název metody. Úlohu jehly tu plní paprsek neutrina. Pochopitelně, obdoba je jen vnější...“

„A metodika?“ zeptal se inspektor.

„Lebka zvířete se oholí, k holé kůži se přikládají neutrinové přísavky... To je drobné zařízení k pokusné aplikaci neutrinového paprsku. Paprsek se aplikuje v určené vrstvě šedé hmoty. Je to velmi složité. Ale ještě složitější bylo nalézt úseky, místa kůry, která vyvolávají fagocytní mobilizaci určeným směrem.“

„Velmi zajímavé,“ řekl inspektor naprosto upřímně. „A které nemoci se dají takhle léčit?“

Po chvilce mlčení Gorčinskij odpověděl:

„Různé. Andrej Andrejevič předpokládá, že neutrinová akupunktura mobilizuje jakési dosud neznámé síly organismu. Ne fagocyty, ani nervovou stimulaci, ale ještě něco jiného, nesrovnatelně silnějšího. Ale nedokončil... Říkal, že bude možné léčit neutrinovými injekcemi každou nemoc. Otravy, srdeční choroby, zhoubné nádory...“

„Rakovinu?“

„Ano. A taky popáleniny... Bude možné dokonce obnovovat ztracené orgány. Říkal, že stabilizační síly organismu jsou ohromné a klíč k nim je v mozkové kůře. Je třeba jen najít v kůře místa pro vpíchnutí injekcí.“

„Neutrinová akupunktura,“ pronesl inspektor pomalu, jako by slova převaloval na jazyku. Pak se vzchopil: „Výborně, soudruhu Gorčinskij. Jsem vám velmi vděčný.“ Gorčinskij se ušklíbl. „A teď buďte tak laskav a vyprávějte mi, jak jste našel Komlina. Myslím, že jste byl první, kdo ho objevil.“

„Ano, byl jsem první. Přišel jsem ráno do práce, Andrej Andrejevič seděl... ležel v křesle u stolu...“

„V neutriníku?“

„Ano, v kabině neutrinového generátoru. Na lebce měl objímku s přísavkami. Generátor byl zapnutý. Zdálo se mi, že je Andrej Andrejevič mrtev. Zavola jsem lékaře. To je všecko...“

Gorčinskému se zachvěl hlas. Bylo to tak nečekané, že inspektor s další otázkou chvíli vyčkal. Ředitel ťukal do stolu a vyhlížel z okna.

„A vy nevíte, jaký pokus Komlin prováděl?“

„Nevím,“ odpověděl laborant tlumeně. „Nevím. Na stole před ním stály laboratorní váhy a dvě krabičky zápalek. Jedna byla vysypaná...“

„Počkejte,“ inspektor se ohlédl po řediteli a opět se zadíval na Gorčinského. „Zápalky? Zápalky... Nač zápalky?“

„Zápalky,“ opakoval Gorčinskij. „Ležely na hromádce. Některé byly slepeny po dvou nebo po třech. Na jedné misce vah leželo šest zápalek. A byl tam list papíru s číslicemi. Andrej Andrejevič zápalky vážil. To je nepochybné, sám jsem to prověřoval. Číslice souhlasí.“

„Zápalky,“ zamumlal inspektor. „Nač to potřeboval, to by mě zajímalo... Máte aspoň nějakou domněnku?“

„Ne,“ odpověděl Gorčinskij.

„No a vaši kolegové vyprávěli...“ Inspektor si v zamyšlení přejel rukou po bradě. „Nějaká ta kouzla... s plamenem, se zápalkami... Komlin zřejmě pracoval vedle neutrinové akupunktury ještě na nějakých jiných problémech. Na jakých?“

Gorčinskij mlčel.

„A pokusy na sobě dělal víckrát. Kůži na lebce má celou pokrytou stopami po těch vašich přísavkách.“

Gorčinskij stále mlčel.

„Nevšiml jste si dřív u Komlina, že by uměl rychle počítat z paměti? Myslím před tím, než vám ukazoval ta kouzla?“

„Ne,“ pravil Gorčinskij. „Nepozoroval. Nic podobného jsem nepozoroval. Teď víte všechno, co vím já. Ano, Andrej Andrejevič prováděl pokusy sám na sobě. Zkoušel na sobě neutrinovou jehlu. Řízl se břitvou do ruky... Chtěl na sobě vyzkoušet, jak neutrinová jehla hojí rány. Nevyšlo to... tenkrát. A souběžně pokračoval v nějaké práci, o které nikdo nic nevěděl. Ani já. Víم jedině, že měla nějaký vztah k neutrinovému ozařování. To je všechno.“

„Věděl o tom někdo kromě vás?“ zeptal se inspektor.

„Ne, nikdo.“

„A vy nevíte, jaké experimenty prováděl Komlin za vaší nepřítomnosti?“

„Ne.“

„Můžete jít,“ ukončil rozhovor inspektor.

Gorčinskij vstal, a aniž pozvedl oči, obrátil se k východu. Inspektor mu hleděl do týla. Vzadu na hlavě se mu bělaly lysiny – ne jedna, ale dvě, jak si všiml hned na počátku.

Ředitel se díval z okna. Nízko nad prostranstvím zůstal viset ve vzduchu nevelký vrtulník, jeho rtuťovitě stříbrný trup jiskřil, pomalinku se pohupoval a začal se zvolna otáčet kolem své osy. Dosedl na zem. Vylezl z něho pilot v šedé kombinéze, lehce seskočil na asfalt a cestou k budově ústavu si zapálil cigaretu. Ředitel poznal inspektorův vrtulník. Byl načerpat pohonné hmoty, pomyslel si letmo.

Inspektor se zeptal:

„Nevede neutrinová akupunktura k psychickým poruchám?“

„Ne,“ odpověděl ředitel. „Komlin tvrdí, že ne.“ Inspektor se pohodlně opřel o opěradlo křesla a zadíval se do matového stropu.

Ředitel tiše pronesl:

„Gorčinskij už dneska nebude moci pracovat... To jste neměl...“

„Ba ne,“ namítl inspektor. „Bylo to správné. A nezlobte se, soudruhu Lemane, udivujete mě. Kolik může mít podle vašeho

názoru normální člověk pleší? A ty šrámy na rukou... Bá-áječný žáček slavného Komlina.“

„Lidi milují svou práci,“ poznamenal ředitel.

Inspektor ho sledoval několik okamžiků mlčky.

„Špatně ji milují,“ řekl potom. „Postaru, soudruhu Lemane. A vy ty lidi taky špatně milujete. Jsme bohatí. Jsme nejbohatší zemí na světě. Dáváme vám jakékoli přístroje, jakákoli pokusná zvířata a v jakémkoli množství. Pracujte, zkoumejte, experimentujte... Ale proč tak lehkomylně utrácíte lidi? Kdo vám dovolil takhle zacházet s lidským životem?“

„Totiž...“

„Kdy už konečně přestane tenhle nešvar?“

„V našem ústavu je to první případ,“ ohradil se ředitel dotčeně.

Inspektor kývl.

„Ve vašem ústavu... A co v jiných ústavech? A v podnicích? Komlin – to už je osmý případ za tohle pololetí. Barbarství! Barbarské hrdinství! Lezou do automatických raket, do autobusů, do reaktorů při plném provozu,“ usmál se křečovitě. „Hledají nejkratší cestu k pravdě, k vítězství nad přírodou. A často hynou. Ten váš Komlin je osmý. Copak tohle je přípustné, profesore Lemane?“

Ředitel se nasupil.

„Bývají okolnosti, kdy je to nevyhnutelné. Vzpomeňte si na lékaře, kteří si sami očkovali choleru a mor.“

„Dejte mi pokoj s historickými analogiemi... Uvědomte si, v jaké době žijeme!“

Odmlčeli se. Blížil se večer. V koutech pracovny dál od oken rostly průsvitné šedé stíny.

„Mimochodem,“ ozval se najednou ředitel, ale na svého společníka se přitom nepodíval, „dal jsem příkaz k otevření Komlinova sejfu. Přinesli mi jeho pracovní záznamy. Myslím, že i vy budete mít zájem se s nimi seznámit.“

„Pochopitelně,“ řekl inspektor.

„Jenomže,“ ředitel se trochu pousmál, „je v nich příliš mnoho... no-o... speciálního. Letmo jsem si prohlédl některé pasáže a obávám se, že by se vám to těžko četlo. Vezmu si je dneska večer domů, a chcete-li, pokusím se sestavit pro vás konspekt...“

Inspektor to přijal s povděkem.

„Jen na mě moc nespolehejte,“ upozornil rychle ředitel. „Tyhle neutrinové jehly... Ty byly pro každého jako blesk z čistého nebe. Nikdo si nedokázal něco podobného ani představit. Komlin je na tomto poli průkopníkem, prvním na světě. Takže se může stát, že to nezvládnou ani já.“

Ředitel odešel.

Možná že Komlinovy zápisky pomohou. Inspektor si velice přál, aby pomohly. Představil si Komlina s objímkou neutrinových přísavek na holé lebce, jak váží slepené zápalky. Ne, tohle není akupunktura. To je něco docela nového a Komlin si zřejmě sám nevěřil, když prováděl takové hrozné pokusy vskrytu sám na sobě, aby ho nikdo neviděl.

Slavná doba, nádherná doba! Čtvrtá generace komunistů – odvážní, obětaví lidé. Stejně jako nikdy předtím, ani teď se nedovedou šetřit, naopak, jdou každým rokem směleji do ohně, a je třeba nejvyššího úsilí, aby tohoto oceánu nadšení bylo využito s co největším prospěchem. Nikoli po mrtvolách svých nejlepšíků synů, nýbrž po stopách obrovských strojů i miniaturních přístrojů musí lidstvo kráčet k vládě nad přírodou. A nejen proto, že živí mohou udělat mnohem víc, než udělali mrtví, ale také proto, že nejcennější na světě je – člověk.

Inspektor s námahou povstal a odbelhal se ke dveřím. Pohyboval se pomalu. Jednak to měl v povaze, navíc už měl svoje léta, a za třetí – noha.

„Hlásí se staré rány,“ zabručel si pod nos, když kulhal přes prázdný ředitelův přijímací salón a těžce napadal na pravou nohu.

3

Nazítří brzy ráno, právě ve stejnou hodinu, kdy lékaři, kteří nedokázali stanovit příčiny Komlinovy nemoci, s potěšením konstatovali, že se pacientovi vrací řeč, seděl Rybníkov s Lemanem opět v ředitelově pracovně u ohromného prázdného stolu. Inspektor držel na kolenou zápisník, před ředitelem ležela hromádka papírů: zápisky, diagramy, náčrtky, kresby – pracovní poznámky Andreje Andrejeviče Komlina.

Ředitel mluvil rychle, někdy nesouvisle, díval se zčervenálýma, nevyspalýma očima kamsi skrz inspektora a občas se odmlčoval, jako by s úžasem naslouchal vlastním slovům. Inspektor

ho sledoval a pořadí a souvislosti jednotlivých událostí mu byly stále zřejmější. Dověděl se toto:

Ozařování mozku neutrinovými paprsky se Komlin nevěnoval náhodou. Předně byla tato otázka naprosto nejasná. Metodika získávání neutrinových paprsků „upotřebitelné“ síly byla vypracována teprve nedávno, a když Komlin dostal neutrinový generátor, rozhodl se, že jej okamžitě vyzkouší.

Za druhé si Komlin od těchto pokusů hodně sliboval. Záření o vysoké energii (nukleony, elektrony, paprsky gama) porušuje molekulární a jadernou strukturu mozkových bílkovin. Rozkládá mozek. Nemá schopno vyvolat v organismu jiné změny než patologické. Experiment to potvrzuje. Něco jiného je neutrino, drobná neutrální částice bez hmoty klidu. Komlin předpokládal, že působení neutrina nevyvolá ani explozivní procesy, ani molekulární přestavbu, že neutrino bude vzbuzovat v jádrech mozkových bílkovin mírné podněty, bude posilovat jaderná pole a možná vyvolá v mozkové hmotě docela nová silová pole, jaká věda dosud nezná. Vyšlo najevo, že se všechny Komlinovy předpoklady skvěle potvrdily.

„Zdaleka jsem v zápiscích nepochopil všechno,“ poznamenal ředitel, „a našel jsem taky věci, kterým jsem prostě nemohl uvěřit. Proto vám říkám jen to nejdůležitější a to, co může osvětlit tajemnou historii s kouzly. Ačkoli i to je dost nepravděpodobné.“

Hned při zahájení pokusů se zvířaty narazil Komlin na myšlenku neutrinové akupunktury. Pokusná opice si poranila ruku. Rána se uzavřela a zahojila neobyčejně rychle. Stejně rychle jí zmizely z plic tmavé skvrny – známky tuberkulózy, tak obvyklé u opic žijících v mírném klimatickém pásmu.

Práce s neutrinovou akupunkturou se rozvíjela úspěšně. Několik psů bylo otráveno různými druhy biologických jedů. Neutrinová jehla vyléčila zvířata velmi záhy, přitom chromatografie ukázala, že téměř všichni jed vyměšovali zvířata v nevázané formě. Komlinova jehla se během tří až pěti dnů vypořádala s nádory a vředy a vyléčila tuberkulózu opic desateronásobně rychleji a úspěšněji než nejsilnější antibiotika.

V této fázi, kdy Komlin ještě nevypracoval metodu léčení, ale teprve dokazoval její zásadní uskutečnitelnost, nebylo přímo nezbytné provádět experimenty na člověku. Ve své skvělé přednášce

vyslovoval Komlin předpoklad, že v organismu člověka i zvířat existují skryté léčebné síly, vědě dosud neznámé, které se však projeví už při pokusech s neutrinovou akupunkturou. Podrobně byl vyložen program přechodu od pokusů na zvířatech k pokusům na člověku – program opatrný, počítající s možnými omyly, předpokládající postupný přechod od nejprostších a stoprocentně bezpečných neutrinových injekcí k operacím komplikovanějším. Počítalo se s tím, že k pokusům bude přizván velký počet lékařů, fyziologů a psychologů. Ale... Inspektor se nemýlil. Komlin nepracoval jen na neutrinové akupunktuře. Pokusy s neutrinovým generátorem velmi brzy ukázaly, že neobvyklý vzrůst hojivých sil organismu je sice důležitý, nicméně však ne jediný výsledek ozařování mozku neutrinovými paprsky. Pokusná zvířata se chovala podivně. Ačkoli ne všechna a ne vždy. Ta, která byla vyléčena krátkodobým působením neutrinové jehly, obvykle nejevila v chování žádné změny, avšak „oblíbenci“, s nimiž se prováděly častější a rozmanitější pokusy, přiváděli oba vědce v úžas. A tam, kde mladý laborant Gorčinskij viděl jen legrační nebo mrzuté hříčky přírody, vycítil Komlin intuicí velkého vědce nový objev.

Pes Geňka (plným jménem Generátor) projevil najednou schopnost předvádět cirkusové kousky, třebaže ho tomu nikdy nikdo neučil. Chodil po zadních a dokonce i po předních tlapách, „salutoval“ a jednou ho Gorčinskij přistihl při podivném zaměstnání. Pes seděl na stoličce, díval se upřeně do jednoho místa, v určitých časových intervalech se zvedal, vždycky krátce štěkl a zase se posadil. Gorčinského nepoznal a zavrčel na něho.

Komlina ohromil případ s paviánem Korou. Krátce po ozařování seděla Kora s Komlinem v místnosti a klidně s ním „besedovala“. Náhle jako by jí projel elektrický blesk. Spatřila cosi v koutě, strašně a žalostně zavyla a začala couvat. Nic nepomáhalo, ani přemlouvání, ani laskání. Kora se odploužila do protějšího rohu, schoulila se do klubíčka, proseděla tak celou hodinu a očima sledovala cosi neviditelného. Čas od času vydávala ostrý nářek – signál nebezpečí. Pak to přešlo, ale Komlin si s údivem povšiml, že kdykoli od té doby přišla Kora do téhle místnosti, ohlédla se především po onom záhadném koutě.

Jednou přiběhl ke Komlinovi Gorčinskij. Křičel „Honem! Honem!“ a táhl ho do vivária k opicím. V jedné z klecí seděl mladý

pavián a žvýkal banán. Ani na banánu, ani na paviánovi nebylo nic mimořádného, ale hlídač i Gorčinskij souhlasně tvrdili, že byli svědky čehosi vyloženě fantastického. Podle jejich vyprávění zastihli paviána ve chvíli, kdy si se zřejmým zaujetím prohlížel kousek papíru, který pomalu, ale jistě lezl po podlaze k němu.

Pavián vztáhl po papíru pracku a Gorčinskij se rozběhl hledat Komlina. Hlídač tvrdil, že opice papírek sežrala. Alespoň v kleci se ho objevit nepodařilo. Pokus zopakovat podivný úkaz byl bezúspěšný.

„Komlin o tom napsal tohle,“ řekl ředitel a podal inspektorovi kousek milimetrového papíru.

Inspektor četl: „Masová halucinace? Nebo něco nového? Masová halucinace za účasti paviána je sama o sobě podivuhodná věc. Ale cosi tu je. Od těch zvířat – opic a psů – se člověk nic nedozví. Musím sám.“

Komlin začal provádět pokusy na sobě. Brzy se o tom dověděl Gorčinskij a bez váhání následoval příkladu svého představeného. Zdá se, že kolem této věci mezi nimi došlo k malému skandálu. Nakonec Gorčinskij slíbil, že už nebude experimentovat, a Komlin slíbil, že si bude dávat jen nejjednodušší, krátkodobé injekce, které nejsou nebezpečné. A tak se Gorčinskij až do katastrofy nedověděl, že už se Komlin neutrinovou akupunkturou nezabývá.

„Bohužel,“ pokračoval ve vyprávění ředitel, „v Komlinových poznámkách se uchovalo poměrně málo údajů o skutečně ohromujících výsledcích jeho experimentů. Zápisy jsou čím dál úryvkovitější a nečitelnější, je znát, že Komlin často nemůže najít výrazy pro vyjádření svých pocitů a dojmů, jeho závěry postrádají harmonii a úplnost.“

Několik stránek vytržených ze sešitu věnoval Komlin neobyčejné schopnosti zapamatování, která se v něm projevila po jednom experimentu. Zapsal si: „Stačí, abych se jedinkrát podíval na nějaký předmět, a vidím jej ve všech podrobnostech jako na dlani, i když se otočím nebo zavřu oči. Stačí zběžně přeléstnou stránku knihy a mohu ji pak přečíst podle ‚fotografie‘ otištěné v mém mozku. Myslím, že jsem si na celý život zapamatoval několik kapitol z Říčních zátok a celé čtyřmístné tabulky logaritmů od první do poslední číslice. Ohromné možnosti!“

V zápiscích se vyskytují i údaje velmi obecného charakteru. „Paměť, mnohé reflexy a návyky,“ napsal Komlin rozvážnou rukou, jako by uvažoval, „mají pevný, pro nás zatím nejasný materiální základ. To je elementární předpoklad. Neutrinový paprsek proniká do tohoto základu a vytváří novou paměť, nové reflexy, nové návyky. Nebo nevytváří, ale jen nepřímo vyvolává jejich výskyt. To se stalo Geňkovi, Koře i mně (mnemogenes – vytvoření falešné paměti).“

Nejzajímavějšímu a nejpodivuhodnějšímu ze všech Komlinových objevů bylo věnováno několik posledních stránek, sepnutých kancelářskou sponkou. Ředitel je vzal a zvedl nad hlavu.

„Tady,“ řekl naprosto vážně, „je odpověď na vaše otázky. Je to něco na způsob konspektu nebo náčrtu budoucí přednášky. Mám to přečíst?“

„Čtěte,“ řekl inspektor.

„Silou vůle se člověk nedokáže přinutit ani k tomu, aby mrkl. Potřebuje sval. Nervový systém má úlohu vysílače impulsu, nic víc. Stačí malý výboj a zkracuje se sval schopný přemístit desítky kilogramů, vykonat práci obrovitou ve srovnání s energií nervového impulsu. Nervový systém je zápalnice v prachárně, sval je prach, zkrácení svalu – výbuch.“

Je známo, že zintenzívnění procesu myšlení zesiluje elektromagnetická pole, vznikající kdesi v buňkách mozku. Jsou to biotoky. Sám fakt, že jsme schopni to objevit, znamená, že proces myšlení působí na hmotu. Pravda, nikoli bezprostředně. Provádím integrál, zesiluje se pole mozku, posunuje se ručička přístroje, který toto pole zachycoval a přeměřoval. Proč ne psychomotor? Pole je svaalem mozku.

Objevuje se schopnost počítat neobyčejně rychle. Jak to dělám – nemohu říci. Prostě počítám, $1\,919 \times 237 = 454\,803$. Spočítal jsem to z paměti za čtyři sekundy (podle stopky). Je to skvělé, ale není to vůbec to pravé. Elektromagnetické pole rychle sílí, ale co druhá pole, existují vůbec? Sval je vyvinut. Ale jak jej řídit?

Daří se to. Wolframová spirála. Váha 4,732 gramu. Zavěšená ve vakuu na nylonové niti. Jednoduše jsem se na ni díval a spirála se odchýlila od původní polohy o něco víc než patnáct stupňů. To už je něco!

Psychodynamické pole – sval mozku – pracuje. Nevím, jak k tomu u mne dochází. A není nic divného, že to nevím. Co je třeba učinit, aby se ohnula ruka? Na tuto otázku nikdo neodpoví. Abych ohnul ruku, prostě ohnu ruku. A to je všechno. Biceps je velmi poslušný sval. Jiné svaly je třeba trénovat. Sval mozku je třeba naučit, aby se zkracoval. Otázka je – jak? Je zajímavé, že ani jednu věc nemohu zvednout. Jen přesunovat. A ještě ne libovolně. Sírku a papír vždycky doprava, kov k sobě. Nejlíp se to daří se zápalkami. Proč?

Psychodynamické pole působí přes skleněný příklop a nepůsobí přes noviny. Abych mohl mít vliv na předmět, musím jej vidět. Vzduch, pokud to dobře chápu, se začíná v bodě působíště pole pohybovat turbulentně. Zháším svíčku. Vzdálenost v rámci neutriníku nehraje podle mého názoru roli.

Jsem přesvědčen, že možnosti mozku jsou nevyčerpatelné. Je nutný jedině trénink a určitá aktivace. Přejde čas a člověk bude z paměti počítat líp než jakýkoli počítačový stroj, dokáže za několik minut přechíst a osvojit si celou knihovnu...

Hrozně to unavuje. Hlava praská. Někdy mohu pracovat jen při neustálém ozařování a ke konci bývám celý zpocený. Jen abych se neztrhl. Dnes pracuji se zápalkami.“

Tím Komlinovy zápisky končily.

Inspektor seděl s přimhouřenýma očima a myslel na to, že někdy v budoucnosti přinesou tyto ideje své plody.

Ale to všechno teprve bude. Zatím leží Komlin v nemocnici. Inspektor otevřel oči a jeho pohled padl na kousek milimetrového papíru. „Od těch zvířat – opic a psů – se člověk nic nedozví. Musím sám,“ přečetl znovu. Nemá snad Komlin přece jen pravdu?

Ne, Komlin nemá pravdu. Dvojnásob nemá pravdu. Neměl se pouštět do takové riskantní záležitosti a už v žádném případě se do ní neměl pouštět sám. Ani tam, kde nemohou pomoci stroje a zvířata (inspektor znovu pohlédl na milimetrový papír), nemá člověk právo zahrávat si se smrtí. A to, co dělal Komlin, nebylo nic jiného než právě zahrávání si se smrtí. A vy, profesore Lemane, přestanete být ředitelem ústavu, protože to nechápete, a jak se zdá, Komlinovi závidíte. Ne, soudruzi, říkám vám – ne! Do ohně vás nepustíme. V naší době jste pro nás vy a vaše životy cennější než nejgrandióznější objevy.

Inspektor pronesl nahlas:

„Myslím, že můžeme sepsat protokol. Příčina neštěstí je zřejmá.“

„Ano, příčina je zřejmá,“ řekl ředitel. „Komlin se ztrhl při pokusu zvednout šest zápalek.“

Inspektora vyprovázel ředitel. Vyšli na prostranství a pomalu zamířili k vrtulníku. Ředitel byl roztržitý, zamyšlený a za žádnou cenu nedokázal vyrovnat krok s belhovou, rozváznou chůzí inspektorovou. Až u vrtulníku je dohonil Alexandr Gorčinskij, rozcuchaný a zamračený. Inspektor už stiskl řediteli ruku a stoupal do kabiny – šlo mu to těžce.

„Andreji Andrejevičovi je už mnohem líp,“ zahučel Gorčinskij tiše za vzdalujícími se inspektorovými zády.

„Vím,“ řekl inspektor, konečně se usadil a spokojeně si odfoukl.

Přiběhl pilot a chvatně se vyškrábal na své místo.

„Budete psát hlášení?“ informoval se Gorčinskij.

„Ano, budu,“ odpověděl inspektor. „Aha...“

Gorčinskij naježil knír, zadíval se inspektorovi do očí a najednou se zeptal vysokým tenorkem:

„Řekněte mi, prosím vás, nejste vy ten Rybnikov, co v osmašedesátém roce v Kustanaji svévolně, aniž čekal na dodání automatů, prováděl nějaká kouzla?“

„Alexandře Borisoviči!“ okřikl ho ředitel přísně.

„A tenkrát se vám taky něco stalo s nohou...“

„Gorčinskij, dost!“

Inspektor neodpověděl. Prudce přibouchl dvířka kabiny a zabořil se do měkkého křesla.

Ředitel s Gorčinským stáli na prostranství a se zakloněnými hlavami sledovali, jak se veliký stříbřitý brouk se slabým hučením přenesl přes sedmnáctipatrovou bělorůžovou budovu ústavu a zmizel v modrém podvečerním nebi.